

Remonstrantse Gemeente Nieuwkoop

Zondag 25 oktober 2026

Vooraf

De paaskaars is aan, er klinkt muziek

Welkom

Aanwezigen, de predikant en organist/pianist worden welkom geheten

Stilte

De dienst wordt hier overgedragen aan de predikant tenzij er een gastpaar is*

Iedereen staat op

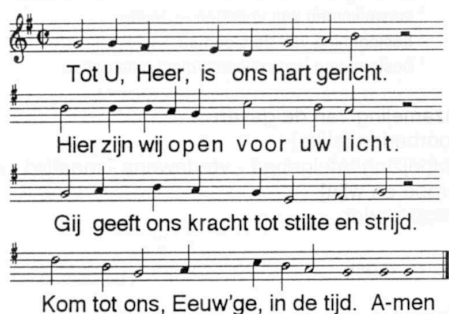
Intochtslied 868: 1, 2 en 5 Lof zij de Heer, de almachtige koning der ere

Bemoediging en groet

Onze hulp is de Naam van de Heer,
die hemel en aarde gemaakt heeft.
Die trouw houdt tot in eeuwigheid
en nooit laat varen wat Zijn hand begon...

Genade zij u en vrede
van God onze Vader
en van Jezus Christus, de Heer.
Amen.

Antwoordlied

Iedereen gaat weer zitten

Inleidende bijbellezing Psalm 46

- [2] God is voor ons een veilige schuilplaats,
een betrouwbare hulp in de nood.
- [3] Daarom vrezen wij niet, al wankelt de aarde
en storten de bergen in het diepst van de zee.
- [4] Laat de watervloed maar kolken en koken,
de hoge golven de bergen doen beven. sela
- [5] Een rivier, wijd vertakt, verblijdt de stad van God,
de heilige woning van de Allerhoogste.
- [6] Met God in haar midden stort zij niet in,
vroeg in de morgen komt God haar te hulp.
- [7] Volken roeren zich, rijken storten ineens,
zijn donderstem klinkt – de aarde siddert.
- [8] De HEER van de hemelse machten is met ons,
onze burcht is de God van Jakob. sela
- [9] Kom en zie wat de HEER heeft gedaan,
verbijsterend is wat Hij op aarde verricht.
- [10] Wereldwijd bant Hij oorlogen uit,
bogen breekt Hij, lansen verbrijzelt Hij,
wagens verbrandt Hij in het vuur.

[11] ‘Staak de strijd, en erken dat Ik God ben,
verheven boven de volken, verheven boven de aarde.’
[12] De HEER van de hemelse machten is met ons,
onze burcht is de God van Jakob. sela

Gebed

Eeuwige God,

Wij komen hier samen als mensen met goede bedoelingen en gebreken, met vragen en twijfels, met hoop en onzekerheid. Wij zoeken naar wat goed is, maar weten dat we daarin tekortschieten. Help ons mild te zijn voor anderen en kritisch op onszelf.

Leer ons van mensen die ons voorgingen, zonder hen tot heiligen te maken. Geef ons de moed om ons te laten corrigeren en steeds opnieuw te beginnen. Wees onze schuilplaats wanneer de wereld wankelt, en geef ons de kracht om zelf voor anderen een veilige plek te zijn.

Amen.

(Gloria)lied 898: 1, 2 en 4 Een vaste burcht is onze God

Bijbellezing Romeinen 3: 10-26

[10] In de heilige boeken staat: «Er is geen mens die altijd goed doet, zelfs niet één. [11] Niemand is wijs, niemand is trouw aan God. [12] Iedereen is slecht en oneerlijk. Geen mens is goed, zelfs niet één. [13] Mensen spreken alleen maar kwaad, en ze vertellen alleen maar leugens. Hun woorden zijn slecht en gevaarlijk. [14] Ze liegen en bedriegen. [15] Ze plegen graag moorden. [16] Overal brengen ze

geweld en ellende. [17] Vrede krijgt bij hen geen kans. [18] En eerbied voor God hebben ze niet.»

[19] Dat staat in de heilige boeken van de Joden, en dus gaat het ook over de Joden zelf. Voor hen geldt hetzelfde als voor iedereen: Niemand heeft een excuus voor zijn slechte gedrag. Iedereen is schuldig tegenover God. [20] En niemand wordt gered doordat hij zich aan de Joodse wet houdt. Want het lukt niemand om alles te doen wat er in de wet staat. De wet leert ons juist dat ieder mens verkeerde dingen doet.

[21-22] Maar God wil de mensen redden. Dat wordt al verteld in de heilige boeken. En nu mag het aan iedereen bekendgemaakt worden: Mensen worden gered, niet doordat ze zich aan de wet houden, maar doordat ze geloven. Want God redt iedereen die gelooft in Jezus Christus.

God maakt geen verschil tussen Joden en niet-Joden. [23] Want alle mensen doen verkeerde dingen. Daardoor leeft niemand dicht bij God. [24] Maar God wil de mensen redden, zomaar, voor niets. Hij vergeeft de zonden van iedereen die gelooft in Jezus Christus. Zo goed wil God voor ons zijn.

[25-26] Tegelijk wil God dat de schuld van de mensen weer goedge maakt wordt. Hij heeft daarom zelf gezorgd voor een geschenk waarmee dat kan gebeuren. Dat geschenk is Jezus Christus. Dankzij zijn dood worden de mensen die in hem geloven, gered.

God heeft altijd veel geduld met de mensen gehad. Hij liet hen in leven, ook al deden ze veel verkeerde dingen. En nu redt God iedereen die gelooft in Jezus Christus. Want iedereen die gelooft, wordt door God als een goed mens gezien.

Lied 103c: 1-4 Loof de koning, heel mijn wezen

Preek

Vanouds heet deze gemeente Remonstrants-Gereformeerd. Dat is geen nieuwerwets dingetje om de gereformeerde broeders en zusters te paaien. Nee, het verwijst naar het allereerste begin. U weet wel: toen de remonstranten bij de Synode van Dordrecht uit de grote, vaderlandse kerk werden gegooid, toen het hoofd van Oldenbarnevelt over het Binnenhof rolde en de predikant Wouter Cornelisz. van Waarder uit zijn ambt werd gezet. Hij staat nog op het predikantenbord in de Hervormde Kerk en kwam uiteindelijk als eerste predikant op het bord van deze gemeente terecht. Die goede, oude tijd dus.

In de praktijk kun je er nog heel wat van terugzien. Deze kerk ziet er oerprotestants uit. Een stoere kaalheid, een gerichtheid op de kansel met de geopende Bijbel. Een remonstrantse liturgie die het meest doet denken aan die van de Gereformeerde Bond. Een kerkstructuur die rechtstreeks uit het Genève van Calvijn afkomstig lijkt. En een predikant in een klassieke, zwarte toga.

Volgende week is het eerst Hervormingsdag en direct daarna Allerheiligen. Het is een combinatie die te denken geeft. Vandaar dat ik mijzelf ten doel heb gesteld om te preken over de vraag wat heiligen voor moderne vrijzinnigen kunnen betekenen. Of, laat ik iets eerlijker zijn: dat doel had ik mij gesteld voor volgende week in Rotterdam. Maar u krijgt vandaag alvast de voorpremière. Verschil moet er wezen!

Heiligen spelen een rol bij zowel de protestantse Hervormingsdag als het katholieke hoogfeest van Allerheiligen. Alleen wel op een diametraal tegenovergestelde manier.

Laat ik beginnen met de heiligen. Binnen de rooms-katholieke traditie zijn dat mensen die op een uitzonderlijke manier van hun geloof hebben getuigd. In woorden en daden lieten zij zien wat het betekent

om te geloven. Zij leefden heilig, getuigden van hun geloof en hebben dat soms als martelaar met de dood moeten bekopen.

Wanneer er wonderen, met name genezingen, worden toegeschreven aan hun voorspraak, kunnen zij na een lang en ingewikkeld proces heilig worden verklaard. De kerk stelt dan vast dat deze mensen bij God zijn. Gelovigen kunnen hun voorspraak vragen. Zij kunnen, zo is de gedachte, ook na hun dood nog voor ons van betekenis zijn.

Daar komt iets bij wat voor Hervormingsdag van belang is. Sommige heiligen hadden in hun leven zoveel goede werken verricht dat zij als het ware méér verdiensten hadden opgebouwd dan nodig was voor hun eigen heil. Een overschot aan heiligheid, een surplus. De kerk kon die verdiensten ten goede laten komen aan anderen.

En hier komen we bij het springende punt van Hervormingsdag: de 95 stellingen van Luther tegen de aflaten. Die aflaten vormden een buitengewoon handig economisch systeem, dat onder meer bijdroeg aan de financiering van de bouw van de Sint-Pieter in Rome. Een prachtige vorm van crowdfunding avant la lettre.

Hoe werkte dat? Na je dood kwam je niet noodzakelijk meteen in de hemel of de hel terecht. Voor wie weliswaar niet slecht genoeg was voor de hel, maar ook nog niet klaar voor de hemel, bestond het vagevuur. Daar werd de ziel gezuiverd van wat nog niet in orde was. Uiteindelijk kon zij alsnog naar de hemel, maar die zuivering ging wel gepaard met tijdelijke straffen.

En daar konden de verdiensten van de heiligen helpen. Door een aflaat kon de tijdelijke straf worden verminderd. Aan bepaalde goede werken, zoals een pelgrimstocht, kon een aflaat verbonden zijn. Ook financiële bijdragen konden daarin een rol spelen. Zo ontstond een systeem waarin geloof, verdienste, kerkelijke macht en geld op een bedenkelijke manier met elkaar verstrengeld raakten.

‘Het muntje in het kistje klinkt, het zieltje in de hemel springt.’ Voor wat hoort wat. De ziel sneller in de hemel, Gods eer gered met een prachtige basiliek in Rome!

Voor Luther was dit alles vloeken in de kerk. Hij had de Bijbel serieus gelezen en was tot de ontdekking gekomen dat het hele gedoe rond het vagevuur en de handel in aflaten maar moeilijk met de Bijbel te rijmen viel. Eind oktober 1517 formuleerde hij zijn 95 stellingen. Of hij die daadwerkelijk aan de beroemde deur van de slotkerk in Wittenberg spijkerde, is overigens onzeker. Hij verspreidde ze in elk geval wel. De rest is geschiedenis.

Vanaf dat moment hadden protestanten, of ze nu luthers, calvinistisch of later remonstrants waren, weinig meer met heiligenverering. In de Bijbel kom je natuurlijk wel bijzondere gelovigen tegen. Rechtvaardige mensen die proberen het goede te doen. Mensen die met God wandelen. Geweldige geloofshelden die ons als voorbeeld worden voorgehouden.

Maar niemand doet consequent het goede. Zelfs de grootste geloofshelden blijken hun zwakheden te hebben. Denk aan koning David, de man naar Gods hart, die tegelijkertijd gerust deed wat God en mensen verboden hadden. Of aan de apostel Petrus, de steun en toeverlaat van de vroege gemeente, de rots waarop Jezus zijn kerk zou bouwen. Petrus begreep het nogal eens verkeerd en verloochende zijn Heer toen de haan kraaide.

Nee, zo wist de Reformatie: niemand is heilig, ook niet één. Iedereen schiet tekort en gaat in tegen de geboden van God. De mens is geneigd tot alle kwaad en onbekwaam tot enig goed.

Dat wil niet zeggen dat we als mensen geen goede dingen kunnen doen. Natuurlijk kunnen we aardig zijn voor onze buurvrouw. We kunnen proberen de boel een beetje bij elkaar te houden en er niet al te veel een bende van te maken. Dat is allemaal waar. Maar als het gaat om werkelijk goed zijn, goed in Gods ogen, om heiligheid, dan wordt het ingewikkelder. Op een enkele uitzondering na lukt dat geen sterfelijk mens. En of die uitzondering werkelijk bestaat, valt nog te bezien.

Wij zijn allemaal vaten vol tegenstrijdigheden. We hebben goede en kwade gedachten en doen goede en kwade dingen. We proberen het telkens opnieuw, maar slagen er niet helemaal in. We falen, en beginnen dan toch maar weer opnieuw.

De gereformeerde ziel in mij zegt: wij leven van genade. Goed gaat het allemaal niet, maar God rekent ons toch als goed. Echt goed doen we het niet, maar we mogen wel steeds opnieuw beginnen. Er is geen reden om ons beter te voelen dan een ander mens. Het is misschien een kwestie van geluk dat je minder kwaad doet dan een ander. Maar helemaal in orde is het nooit. En dat hoeft ook niet. Het is genade als het goed gaat.

In Engeland bestaat de bekende uitdrukking die wordt toegeschreven aan de protestantse prediker John Bradford. Hij ziet een misdadiger naar het schavot gevoerd worden en zegt: There but for the grace of God goes John Bradford. Vrij vertaald: daar zou ik ook staan, als de genade van God mij niet daarvoor had bewaard.

Dat gezegd hebbende, begrijpt u dat ik voorzichtig ben met het woord heiligen. Natuurlijk hebben ook vrijzinnigen hun heiligen. Remonstranten hebben hun eigen helden. De remonstrantse kerk in Rotterdam hangt vol met portretten van mijn voorgangers. Grote namen als Arminius, Uytenbogaert en Episcopius zijn met meerdere portretten vereerd. Er werden zelfs relieken bewaard: een stoel van Arminius, een pluim van de hoed van Uytenbogaert en een ring van Episcopius. Allemaal inmiddels verloren gegaan of onecht gebleken. Maar we hadden onze eigen remonstrantse santen.

Ook in de vorige eeuw hebben vrijzinnigen hun helden. Een bekend voorbeeld, dat bij jongere generaties alweer wat uit beeld is geraakt, is Albert Schweitzer. Hij begon als vrijzinnig theoloog en schreef een invloedrijke, kritische studie over de historische Jezus. Vervolgens wilde hij in de zending werken en mensen ver weg helpen. Toen hij daarvoor niet op de gewenste manier terecht kon, ging hij

geneeskunde studeren en stichtte hij een ziekenhuis in Lambaréné, in het huidige Gabon.

Decennialang gold Schweitzer als de grote vrijzinnige heilige. Een man die zijn leven wijdde aan de zorg voor zieken in Afrika. Zijn beroemde eerbied voor het leven was voor velen een inspirerend voorbeeld.

Maar inmiddels weten we ook meer over de andere kanten van zijn leven. Schweitzer was een kind van zijn tijd en was niet vrij van de koloniale verhoudingen waarin hij was opgegroeid. Zijn houding tegenover Afrikanen kenmerkte zich ook door racisme en paternalisme. Hij wilde mensen helpen, maar liet hun niet altijd de ruimte om zelf mee te beslissen. Zijn ziekenhuis was sterk afhankelijk van zijn persoonlijke gezag en overtuigingen. En zijn indrukwekkende idealen betekenden niet dat hij altijd gemakkelijk kritiek aanvaardde.

Dat maakt zijn werk niet waardeloos. Het maakt het wel ingewikkelder. Je kunt oprecht het goede willen doen en toch blind blijven voor je eigen vooroordelen. Zelfs wie zijn leven in dienst stelt van anderen, is niet vanzelfsprekend vrij van de machtsverhoudingen van zijn tijd.

Een ander voorbeeld is Dag Hammarskjöld, de Zweedse secretaris-generaal van de Verenigde Naties. Voor veel vrijzinnigen is hij een geestelijk voorbeeld omdat hij spiritualiteit verbond met verantwoordelijkheid, twijfel en dienstbaarheid aan de wereld. Hij was geen man van grote dogmatische zekerheden, maar zocht naar de betekenis van geloof in de praktijk van zijn leven en werk. In zijn dagboek 'Merkstenen' schreef hij over de innerlijke strijd om zichzelf niet centraal te stellen, maar beschikbaar te zijn voor anderen.

Hij verbond een diepe mystieke ervaring met politieke moed. Hij zette zich in voor vrede. Zijn aantrekkingskracht ligt niet in een vermeende volmaaktheid, maar in zijn voortdurende zoeken naar waarheid en in

zijn bereidheid zich in dienst te stellen van iets dat groter was dan hijzelf.

Toch was ook zijn politieke optreden niet onomstreden. Tijdens de Congocrisis hadden zijn keuzes gevolgen voor de machtsverhoudingen en voor de positie van de Congolese premier Patrice Lumumba. Zijn streven naar neutraliteit was niet zonder politieke gevolgen en kon ook bestaande machtsverhoudingen beïnvloeden. Een vredesman kan zich vergissen. Ook prachtige idealen kunnen anderen tekortdoen.

Tenslotte noem ik Etty Hillesum. Zij wordt bewonderd omdat zij te midden van de verschrikkingen van de Holocaust haar menselijkheid behield. Zij koesterde haar innerlijke vrijheid. Zij probeerde haar in het leven te bewaren. Zij was niet gebonden aan vaste geloofsregels, maar ontdekte God in zichzelf, in anderen en in de gewone dingen van het bestaan.

In haar dagboeken beschreef zij hoe zij ruimte wilde maken voor God in zichzelf en haat niet met haat wilde beantwoorden. Zelfs in Westerbork, waar zij andere Joodse gevangenen bijstond, bleef zij zoeken naar liefde en menswaardigheid. Zij koos niet voor gemakkelijke antwoorden of goedkope troost, maar probeerde de werkelijkheid onder ogen te zien zonder eraan ten onder te gaan.

Ook Etty Hillesum is geen eenvoudige heilige. Haar nadruk op de innerlijke wereld roept de vraag op hoe persoonlijke geestelijke vrijheid zich verhoudt tot verzet tegen onrecht. Haar keuze om niet onder te duiken, maar mee te gaan met de gedeporteerden, roept vragen op. Is je niet verzetten misschien niet heel gek in zo'n situatie? Haar leven laat zich niet reduceren tot één voorbeeldige keuze of één verheven gedachte. Juist daarom blijft het ons bezighouden.

Wat hebben we dan aan zulke voorbeelden? Als zelfs onze grootste helden niet zonder gebreken zijn, kunnen we het hele idee van heiligheid dan niet beter laten vallen? Dat lijkt me niet.

Misschien laat juist die dubbelzinnigheid zien wat er wezenlijk toe doet. Echte heiligen bestaan niet, althans niet in de betekenis van mensen die boven onze gewone menselijke tegenstrijdigheden verheven zijn. Maar er zijn wel mensen die iets in beweging zetten. Mensen die hun leven niet uitsluitend voor zichzelf leven. Mensen die proberen recht te doen. Die proberen zde wereld een beetje beter achter te laten dan zij haar aantreffen.

Zij kunnen tekortschieten. Zij kunnen blind zijn voor hun eigen vooroordelen. Zij kunnen met hun goede bedoelingen anderen in de weg zitten. Dat is geen reden om hun inzet bij het oud vuil te zetten. Het is wel een reden om hen niet op een voetstuk te plaatsen waar niemand meer kritiek op hen mag hebben.

Misschien bestaat heiligheid niet in het eindresultaat, alsof we aan het einde van ons leven de balans moeten opmaken en vaststellen dat we voldoende goede werken hebben verzameld. Misschien ligt heiligheid eerder in de bereidheid om telkens opnieuw te beginnen. In het aandurven van dingen die onmogelijk lijken. In het openhouden van de mogelijkheid dat het anders kan. In het niet opgeven, ook wanneer we weten dat we het nooit helemaal goed zullen doen.

Dat is geen vrijbrief om maar wat aan te rommelen. Integendeel. Wie weet dat hij niet volmaakt is, heeft des te meer reden om naar zichzelf te blijven kijken. Wie weet dat goede bedoelingen niet genoeg zijn, moet ook willen luisteren naar mensen die last hebben van wat hij doet. Wie niet gelooft in onaantastbare heiligen, zal het moeten hebben van gewone mensen die bereid zijn zich te laten corrigeren. Misschien is dat wel een heel protestantse gedachte. We hoeven elkaar niet heilig te verklaren om ons door elkaar te laten inspireren. We

hoeven geen volmaakte mensen te vinden om toch iets van hen te leren. We hoeven niet te geloven dat we ooit zonder fouten zullen leven om ons vandaag in te zetten voor het goede.

We leven van genade. En morgen beginnen we opnieuw.

Amen.

Stilte

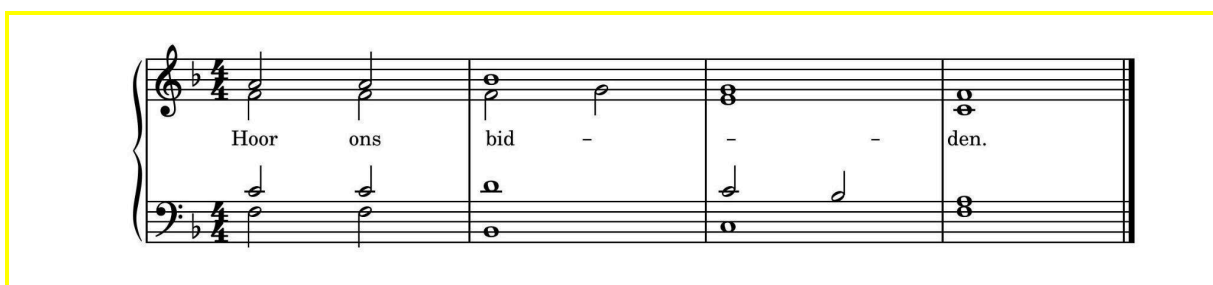
Meditatieve muziek

Mededelingen

met aan het einde eventuele in memoriam (staande)

Dankgebed, voorbeden en stil gebed

Afgewisseld met acclamatie

Afgesloten met gezongen Onze Vader NLB 369b

Eeuwige God,

Wij danken U voor mensen die ons inspireren, die zich inzetten voor anderen en opkomen voor recht en vrede. Wij danken U dat niemand van ons volmaakt hoeft te zijn om iets goeds te doen, en dat wij steeds opnieuw mogen beginnen.

Wij bidden voor mensen die leven in angst en onzekerheid, voor wie vluchten voor geweld en voor wie nergens veilig zijn. Geef hun bescherming en hoop, en geef leiders de wijsheid om te kiezen voor vrede en recht.

Zo bidden wij tezamen:

Hoor ons bidden.

Wij bidden voor mensen die zich inzetten voor een betere wereld, maar soms teleurgesteld raken of fouten maken. Geef ons de moed om te leren, naar kritiek te luisteren en onze goede bedoelingen om te zetten in daden.

Zo bidden wij tezamen:

Hoor ons bidden.

Wij bidden voor onze gemeenten. Laat ons gezamenlijk een gemeenschap zijn waar ruimte is voor twijfel en verschil, waar mensen naar elkaar omzien en niemand volmaakt hoeft te zijn. Geef ons aandacht voor wie alleen staat en kracht om te doen wat binnen ons bereik ligt.

Zo bidden wij tezamen:

Hoor ons bidden.

In de stilte brengen wij voor U wat ons bezighoudt. We bidden voor de mensen om wie wij ons zorgen maken. Hoor naar ons, o God, als we bidden in de stilte.

[...]

Samen met heel uw kerk, van alle plaatsen en tijden, bidden we zingenderwijs met de woorden die Jezus ook ons leerde.

[Onze Vader]

Collecte voor diaconaal doel

(desgewenst gebed door diaken)

Iedereen gaat staan

Slotlied 418 God, schenk ons de kracht

Zegen met gezongen amen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van liefde,
aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze
geloofsgemeenschappen,

haar taken in deze wereld, met haar noden.

En gaan we dan van hier naar ons huis en onze levensopdracht
onder Gods zegen.

De Heer zegene en Hij behoede u.

De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.

De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Collecteschaal voor bijdrage eigen gemeente